

Mikä on moraalisesti oikeutettua? (ja Jälkikirjoitus)

Yleinen käytäntö on, että moraalisesti hyväksyttävällä päätöksellä pitää olla järkeenkäyviä perusteluita. Kehäpäätelmä alkaa siitä, että kelvollisten perusteluiden on oltava taas moraalisesti hyväksytyjä. Moraalilla emme pysty kovin hyvin arvioimaan moraalisia kysymyksiä. Moraalikäsitykset siis muutetaan vain kehän ulkopuolelta eli rikkomalla sovittuja tapoja ja käyttäytymällä pahimmillaan epämoraalisesti.

Moraali on luonteeltaan kaikkea muutosta vastustavaa. En kuitenkaan lyttäisi sen yhteisöllistä tehtävää. Moraalin muutosvastarinta huolehtii siitä, että uutta otetaan käyttöön harkitusti – mikäli siihen saakka päästään. Moraalisen paineen huono puoli voi olla sen sopeutumisen hitaus ja jarrutusvoiman valtava voimankulutus silloinkin kun muutos on ilmeisen välttämätöntä ja kiireinen.

Mikä perustelu sitten riittäisi hyväksi syyksi rikkoa tapoja? Jos moraaliset käsitykset eivät ole ehdottomia, miltä arvopohjalta kannattaa toimia? Tämä on moraalifilosofian ikivihreä ja ratkaisematon kysymys.

Yleistettävien käytösvaatimusten ongelmallisuus on, että niissä sovelletaan ihmisiin jotain, mitä pidetään hyväksyttävänä kompromissina. Monille kompromissi käy, muttei kaikille.

Kompromissi hyväksytään, jos se ei vaadi ylipääsemätöntä taipumista tai ollaan asianlaidoista peräti samaa mieltä. Samaistuminen vallitsevaan ajatteluun on toisinajattelijalle luonnollisesti hankalaa koska ajattelun painotus poikkeaa normeista. Mikä on toisinajattelun oikeutus, jos se ei kumpua moraalista? Olen yksi niistä joille ajattelun alistaminen sosiaaliselle joustolle on hankalaa.

Minua on pienestä asti ajanut melko ehdoton tunne siitä, miten minun on toimittava. Jos muiden minuun asettama odotus ei ole yhteensovitettavissa oman tunteeni kanssa, voi seurata melko fyysinen päättämättömyyden ja lamaantumisen reaktio. Pohdiskelen ahkerasti tekemisieni motiiveja tieteen, sosiaalisuuden ja vastuun kannalta. Yksi epämääräinen tekijä on silti vahvasti mukana: intuitio. Siltä saan palautetta mutta ei perusteluita päätöksiini. Jos intuitio olisi ollut elämässäni huono neuvonantaja, olisin hylännyt sen ja pysynyt analyttisemmän puntaroinnin parissa. Se on kuitenkin ollut hyvä vaisto, joka on kuljettanut minua läpi elämän ja on usein neuvonut paremmin kuin ns. varteenotettavat lähteet. Tämä seikka on hämmästyttävä, mutta minulle totta, enkä löydä muita kuin väkinäisiä selityksiä asialle. Miten se toimii?

Yhtenä esimerkkinä kerron miksi en lapsuuden jälkeen ottanut jäykkäkouristusrokotusta. Olen kasvanut ympäristössä jossa oli paljon lääketiedettä läsnä. Lääkäri-isoisäni sanoi minulle, että jos näkisin miten ihminen kuolee jäykkäkouristukseen, ottaisin sen mielelläni. Se on eittämättä vahva argumentti. Oma mieleni kuitenkin ohjaa siihen suuntaan, että ajattelen ja koen, että

työelämäni haavat pitää riittävästi yllä immuunijärjestelmäni. Tiedän suhteellisen hyvin tähän liittyvät kirjoitetut faktat mutta silti sisäinen todellisuus on vahvempi ja rokotuksen ottaminen tuntuu vieraalta.

Kertomalla tällaisia, vastuuntuntoni painaa. Entäs jos joku inspiroituu matkimaan minua huonoin seurauksin? Moraalinen taakka painaa jatkuvasti omavaraistaitojen opettamisessakin: mistä kumpuaa oikeus opettaa asioita joita järjestäytynyt yhteiskunta on julistanut kelvottomiksi ja haluaisi häviävän unohdukseen? En voi viitata mihinkään muuhun kuin näyttöön. Kehittämäni systeemi on pysynyt kasassa vuosikymmeniä ja on tuottanut erikoista tietämystä, miten asioita voi tehdä täysin eri lailla. Ulkopuolisille tavat osin tuntuvat alussa järjenvastaisilta kunnes niitä ymmärtää paremmin.

Vastuullisinta mitä voin tehdä, on nojautua siihen mikä on parhaiten toiminut ja ennakoit elämässäni vastaan tulleita asioita. Ei minulla ole siihen kantaa, että pitääkö muidenkin siirtyä intuitiivisuuden pariin. Luulenpa, että sitä ei voi päätöksellä tehdä eikä välttämättä harjoitellakaan. Aika ajoin intuitiota pidetään trendikkäänä juttuna ja monet ajattelevat, että aidoin ja vääristymättömin oivallus on se mitä ensimmäisenä päähän pälkähtää. Auts! - en halua kehottaa sellaiseen. Intuutiosta on vaikea puhua, koska sille ei ole sanoja. Se on sen ainoa mystisyys.

Moraalifilosofia pyrkii yhteisiin arvoihin ja omavaraisuuden kehittäminen vaatii onnistuakseen lukemattomia erikoisratkaisuja, joita ei yleisluontoisesti kirjoissa voi esittää. Mikä tahansa optimointi vaatii räätälöityjä ratkaisuja. Ihmisen henkisen potentiaalin valjastaminen täysmääräisesti on herkkä liialliselle ulkopuolelta tulevalle vaikutteiden painostukselle. Omavaraisuuden toimivuuden varmistaminen vaatii samanlaista häiriötekijöiden poistoa.

Koko tämä tarina kertoo vain pulmasta, jossa yritän tasapainoilla sosiaalisena olentona sisäisen maailmani välillä. Yhteiskunnan paljastavin asia on, miten se suhtautuu erilaisuuteen. Normatiivisuudella voidaan tukahduttaa erilaisuutta muttei muokata ihmisen sisäistä todellisuutta.

Oletan, että en ole ainoa, joka painiskelee sovinnaisuuden ja rehellisyyden ristiaallokossa. Miltä tahansa meidän päätökset näyttävät, yhdestä asiasta olen melko varma: luonto on meille antanut sekä yksituuman että eripuraa, jotta ihmisen selviytyminen ei ole yhden käytänteen varassa. Toinen vahva tuntemus on, että voimakas normatiivisuuden vaatimus kasvattaa ihmisissä räjähdyspotentiaalia, joka on nykyhetkessä nähtävissä monenlaisilla rajuilla ulostuloilla. Yhteiskunnalla ei ole varaa mitätöidä ihmisen sisäistä todellisuutta perusteettomana.

Lasse Nordlund, lokakuu 2021

Jälkikirjoitus kirjoitukseen moraalista oikeutuksista

Kirjoitukseni taka-ajatus on vahvistaa niiden ihmisten henkistä immuunijärjestelmää, joita rationaalisuuden ylivalta ja –vaatimus ajaa nurkkaan. Vaikka miten taitavasti sanallistaisimme sanatonta, se ei riitä paatuneelle rationalistille. Sielunahdingon keskellä saatamme toimia itsetuhoisesti (irtisanoutua itsestämme), vetäytyä syrjälle tai hyökätä. Salaliittoihin turvautuminen on ehkä yhdistelmä kahdesta edellisistä, puolustusta ja hyökkäystä samaan aikaan. Joka tapauksessa koen niitä reaktiona yrityksille viedä ihmisiltä sisäisen maailman. Henkisen immuunipuolustuksen pettäessä luodaan ulkoista vihollista jota on helppo maalittaa.

Toimiva henkinen immuunijärjestelmä ei hyökkää mielestä ulospäin sen enempää kuin lastentaudeille vastustuskyvyn saanut ihmisen keho kävisi kiinni toisiin kehoihin. En tarvitse tieteenvastaisuutta pitääkseni tieteen kaavussa tehtyä henkistä väkivaltaa kurissa. Hyvää, jos onnistuu olla vihaamatta ”Idiootit ympärilläni” siitä huolimatta, että moni yltiörationalisti ei ymmärrä harjoittavansa henkistä ahdistelua. Toivon, että jotkut heistä havahtuisivat siihen, että ihmismieliä on erilaisia, vaikka he eivät ymmärtäisikään niiden sisällöstä mitään. En usko rationaalisuuden yhtenäiskulttuurin tuovan meille kovinkaan paljon hyvää ja nykymenon niskalenkki ihmisen sieluista on yhtä fataali kuin historiallinen kokemus poliittisten pelastusideologioiden lupauksista.

Sanoin,

Lasse , 12.10.2021